

Geelgorzen bij Hooge Berkt, 28 januari 2024 (Jules Andela)

Wintertellingen vogelakkers gemeente Bergeijk in 2021/22-2023/24

Hans van Nunen & Tom Heijnen

Vanaf 2020 heeft de gemeente Bergeijk een aantal percelen als vogelakker aangemerkt en, door het inzaaien van graan- en kruidenmengsels, als zodanig geschikt gemaakt. In de winters 2021/22 tot en met 2023/24 zijn op de vogelakkers meerdere keren per winter tellingen van vogels uitgevoerd, in de periode november t/m maart. Over de afzonderlijke winters zijn al rapportages verschenen. In dit artikel zijn de resultaten samengevat.

De percelen

Ligging en oppervlakte

Gemeente Bergeijk heeft percelen in omgeving Westerhoven en Bergeijk beschikbaar gesteld voor vogelakkers (figuur 1). De totale oppervlakte varieerde jaarlijks van 3,612 tot 7,562 hectare (tabel 1).

Zaaiplan

Door bureau Van Helvoirt Groenprojecten is in opdracht van gemeente Bergeijk een Plan van Aanpak Akkervogelpercelen ontwikkeld. Daarin werden de volgende samenstellingen

voor het graanmengsel en het kruidenmengsel geadviseerd (tabellen 2 en 3):

Tabel 2. Advies samenstelling graanmengsel (1 kg per are).

Zomergerst	35%
Zomertarwe	25%
Haver	25%
Boekweit	10%
Zonnebloem	5%

Tabel 3. Advies samenstelling kruidenmengsel (0,05 kg per are).

Bolderik	<i>Argostemma githago</i>
Gele ganzenbloem	<i>Chrysanthemum segetum</i>
Grijskruid	<i>Berteroa incana</i>
Grote klaproos	<i>Papaver rhoeas</i>
Korenbloem	<i>Centaurea cyanus</i>
Reukloze kamille	<i>Matricaria maritima</i>
Vogelwikke	<i>Vicia cracca</i>

Niet alle percelen werden jaarlijks ingezaaid (tabel 1).

Inventarisatiemethode

Van november tot en met maart werden de percelen in de winters 2021/22, 2022/23 en 2023/24 steeds 13-14 keer geteld. Tijdens

iedere telling werd op elk perceel gedurende 10 minuten gekeken welke vogels er op of direct rond zaten. De bevindingen werden vastgelegd in Avimap. Niet elk perceel werd iedere winter geteld (tabel 1).

Putters bij Hooge Berkt (perceel B1), 4 januari 2024 (Jules Andela)

Gewoonlijk werden tijdens de 13-14 tellingen per winter alle in een winter geselecteerde percelen geteld. Hierop waren enkele uitzonderingen, nl. tijdens één telling in de winter 2021/22 (op 18 januari werden percelen W1, W2, W3 en F1 niet geteld), één telling in de winter 2022/23 (op 2 november werd perceel B4 niet geteld) en één telling in de winter 2023/24 (op 28 januari werden percelen W1 en W2 niet geteld).

Figuur 1. Ligging van de percelen.

Tabel 1. Overzicht vogelakkers met vermelding van de oppervlakte en de beschikbaarheid per jaar (blauw vlak). Tevens is aangegeven in welk jaar een perceel ingezaaid werd (groen vlak) en in welke winters het perceel geteld is (beige vlak). - = perceel niet beschikbaar

Locatie	Perceel	Oppervl. (m ²)	Beschikbaar in				Ingezaaid in				Geteld in winter			
			2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023	2021/22	2022/23	2023/24	
Westerhoven	W1	9.825												
	W2	6.000	-											
	W3	7.295			-	-			-	-		-	-	
Bergeijk Hooge Berkt	B1	5.500	-											
	B2	6.000	-											
	B3	9.000			-	-			-	-		-	-	
	B4	10.000												
Bergeijk Fressevenweg	F1	22.000	-		-	-			-	-		-	-	
Total oppervlakte		75.620	36.120	75.620	37.325	27.325	36.120	58.500	21.500	11.500	75.620	37.325	27.325	
											Aantal tellingen	14	13	14
											Totale telduur (uren)	39	28	24

Resultaten

Soortenrijkdom

Alle tellingen samen leverden 37 verschillende vogelsoorten op. Het aantal soorten en de soortensamenstelling varieerde vrij sterk per winter, van 22 soorten in de winter 2022/23 tot 30 soorten in de winter 2021/22 (tabel 2). Van de 37 soorten werden er 15 in alle drie de winters opgemerkt, 12 in twee winters en 10 in één winter.

Tabel 2. Waargenomen vogelsoorten per winter (groen vlak). Soorten die als broedvogel op de Nederlandse Rode Lijst staan zijn rood gedrukt. In de rechter kolommen is aangegeven in hoeveel winters iedere soort werd aangetroffen.

Soort	Waargenomen in			Aantal winters		
	21/22	22/23	23/24	1	2	3
Boomklever	■	■	■		■	■
Boomkruiper	■	■	■		■	■
Buizerd	■	■	■		■	■
Fazant	■	■	■		■	■
Gaai	■	■	■		■	■
Geelgors	■	■	■		■	■
Goudhaan	■	■	■		■	■
Graspieper	■	■	■		■	■
Gr. Specht	■	■	■		■	■
Groenling	■	■	■		■	■
Gr. B. Specht	■	■	■		■	■
Grote Lijster	■	■	■		■	■
Heggenmus	■	■	■		■	■
Houtduif	■	■	■		■	■

Soort	Waargenomen in			Aantal winters		
	21/22	22/23	23/24	1	2	3
Kauw	■				■	
Keep			■		■	
Koolmees	■	■	■		■	■
Kneu/Barmsijs	■	■	■		■	■
Koperwiek		■	■		■	■
Kramsvogel		■	■		■	■
Merel	■	■	■		■	■
Pimpelmees	■	■	■		■	■
Putter	■	■	■		■	■
Rietgors	■	■	■		■	■
Roodborst	■	■	■		■	■
Roodborsttapuit	■	■	■		■	■
Sijs	■	■	■		■	■
Sperwer	■	■	■		■	■
Spreeuw			■		■	■
Staatmees	■	■	■		■	■
Tijftjaf			■		■	■
Torenavalk	■	■	■		■	■
Veldleeuwerik	■	■	■		■	■
Vink	■	■	■		■	■
Winterkoning	■	■	■		■	■
Zwarte Kraai	■	■	■		■	■
Zwartkop	■	■	■		■	■
Aantal soorten	30	22	27			

Rode Lijstsoorten

Zes soorten staan op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels (tabel 2). Het is van belang om die soorten te noemen omdat goede winteromstandigheden (zoals voedsel en beschutting op vogelakkers)

bijdragen aan het voortbestaan van deze soorten als broedvogel in Nederland. Tijdens de tellingen werden de Rode Lijstsoorten niet iedere winter waargenomen, maar dat zegt weinig over het werkelijke belang van de percelen voor die soorten omdat de tellingen maar een hele kleine steekproef in de tijd zijn.

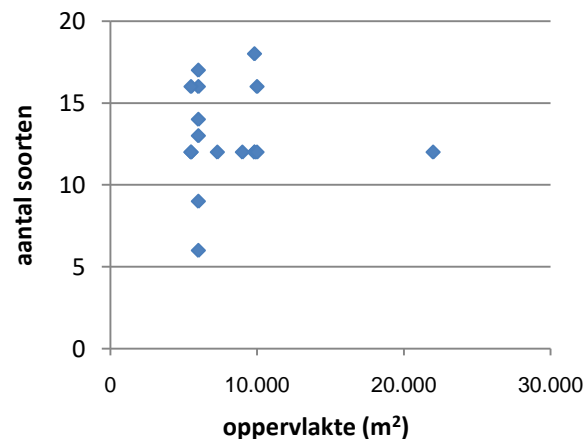
Soortenrijkdom per perceel

Gewoonlijk werden zo'n 15 soorten per perceel per winter geregistreerd en waren de verschillen tussen de percelen niet groot. Uitschieter was perceel B2 waar in de winters 2021/22 en 2022/23 aanzienlijk minder soorten werden geregistreerd dan op de overige percelen (tabel 3).

Tabel 3. Totaal aantal soorten per perceel per winter. - = perceel niet beschikbaar.

Perceel	Aantal soorten			gem.
	2021/22	2022/23	2023/24	
W1	18	12	12	14
W2	16	17	14	16
W3	12	-	-	
B1	12	12	16	13
B2	6	9	13	9
B3	12	-	-	
B4	16	12	-	14
F1	12	-	-	
gemiddelde	13	12	14	13

Gewoonlijk neemt het aantal soorten dat in een gebied voorkomt toe als de oppervlakte van dat gebied groter is, maar die relatie is in de gegevens van de akkervogeltellingen niet zichtbaar (figuur 2). Blijkbaar zijn er andere factoren die bepalen hoeveel soorten er op een vogelakker voorkomen.

Figuur 2. Relatie tussen de perceelsoppervlakte en de soortenrijkdom per perceel per winter.

Vogelaantallen

Alle tellingen bijeen genomen werden 3537 vogels geteld (tabel 4) wat neerkomt op een gemiddelde van 208 vogels per winter. Gecorrigeerd voor ontbrekende gegevens (omdat niet iedere winter alle percelen geteld werden) zou het totaal aantal eerder rond 5500 vogels liggen en het gemiddelde per winter rond 300 vogels.

Tabel 4. Getelde en geschatte aantallen vogels per soort per winter. In de winter 2021/22 werden alle percelen geteld, in de twee winters daarna een deel niet.

	Geteld aantal in winter			
	21/22	22/23	23/24	totaal
Boomklever	5	2	1	8
Boomkruiper	4	0	1	5
Buizerd	6	1	3	10
Fazant	12	6	1	19
Gaai	20	10	2	32
Geelgors	68	69	117	254
Goudhaan	0	0	2	2
Graspieper	8	0	1	9
Groene Specht	1	3	0	4
Groenling	41	1	13	55
Grote Bonte Specht	5	2	0	7
Grote Lijster	0	0	2	2
Heggenmus	4	3	0	7
Houtduif	49	73	1	123
Kauw	1	0	0	1
Keep	0	0	2	2
Koolmees	91	23	40	154
Kneu/Barmsijs	106	0	0	106
Koperwiek	0	4	22	26
Kramsvogel	0	3	0	3
Merel	10	3	6	19
Pimpelmees	43	31	27	101
Putter	201	48	419	668
Rietgors	7	10	0	17
Roodborst	7	14	12	33
Roodborsttapuit	1	0	2	3
Sijs	0	60	121	181
Sperwer	1	0	1	2

	Geteld aantal in winter			
	21/22	22/23	23/24	totaal
Spreeuw	0	0	22	22
Staartmees	8	0	2	10
Tijftjaf	1	0	4	5
Torenvalk	5	0	0	5
Veldleeuwerik	3	0	0	3
Vink	396	763	435	1594
Winterkoning	5	7	2	14
Zwarte Kraai	15	3	11	29
Zwartkop	2	0	0	2
Totaal	1126	1139	1272	3537

Deze cijfers geven overigens *geen* informatie over absolute aantallen. De vogels kunnen meerdere keren geteld zijn omdat ze bijv. gedurende langere tijd aanwezig waren (en dan bij meerdere tellingen zijn geregistreerd) en/of van vogelakker naar vogelakker “hoppen”. Vogels die in een winter een groter gebied gebruiken dan alleen de vogelakkers, zullen regelmatig gemist zijn. Ook zullen er in de loop van een winter vogels komen en gaan, onder invloed van weer, voedselaanbod etc. zowel lokaal als in de wijde omgeving. Die vogels zullen dan voor een deel niet opgemerkt zijn.

Het totaal aantal vogels dat geteld werd varieerde per winter. Hoewel de getelde aantallen dicht bij elkaar liggen, lopen de geschatte aantallen uiteen, met in 2021/22 bijna twee keer zoveel vogels als in 2023/24.

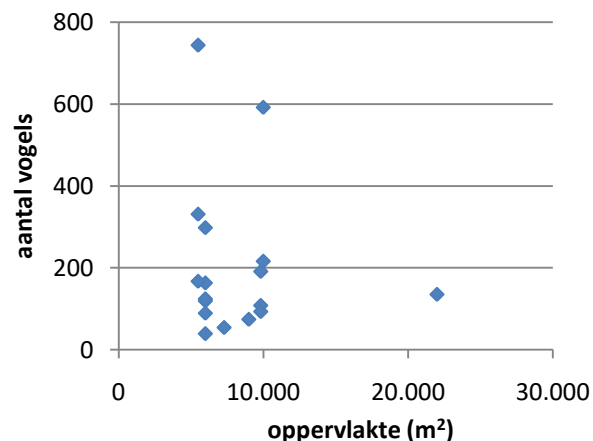
Vogelaantallen per perceel

Percelen met de meeste vogels waren B1 in de winter 2023/24 (744 vogels) en 2021/22 (331), B4 in de winter 2022/23 (592) en B2 in de winter 2023/24 (298) (tabel 5).

Tabel 5. Geteld aantal vogels per perceel per winter. - = perceel niet beschikbaar.

Perceel	Aantal vogels			gem.
	2021/22	2022/23	2023/24	
W1	108	93	191	130
W2	119	163	39	107
W3	54	-	-	
B1	331	167	744	414
B2	89	124	298	170
B3	74	-	-	
B4	216	592	-	404
F1	135	-	-	
Gemiddelde	140	228	318	245

Het aantal vogels dat in een gebied voorkomt neemt gewoonlijk toe als de oppervlakte van dat gebied groter is. Zo'n relatie is echter in de gegevens van de akkervogeltellingen niet zichtbaar (figuur 3). Het aantal vogels werd blijkbaar door andere factoren beïnvloed dan de oppervlakte.

Figuur 3. Relatie tussen de perceelsoppervlakte en de vogelaantallen per perceel per winter.

Talrijkste soorten

Van de 37 verschillende vogelsoorten was bij 24 soorten het totaal aantal vogels dat tijdens een winter op een perceel werd geteld minder van 25 exemplaren. Bij 5 soorten lag het aantal vogels tussen 25 en 100, bij 6 soorten tussen 100 en 500 en bij 2 soorten meer dan 500.

De talrijkste soort was de Vink met 1594 exemplaren, op flinke afstand gevolgd door Putter (688) en Geelgors (254). Per perceel en per winter waren er aanzienlijke verschillen in welke soorten het meest talrijk waren (tabel 6).

Tabel 6. TOP-3 van meest talrijke soorten per perceel per winter (mits ≥ 10 ex), met vermelding van het totaal aantal over alle tellingen in die winter. - = niet geteld.

Perceel	TOP-3 talrijkste soorten		
	2021/22	2022/23	2023/24
W1	Vink (27) Putter (12) Koolmees (11) Pimpelmees (11)	Houtduif (31) Vink (24) Geelgors (10)	Sijs (100) Geelgors (46) Spreeuw (22)
W2	Vink (51) Putter (14) Groenling (12)	Vink (98) Pimpelmees (13) Geelgors (10)	Koolmees (10)
W3	Koolmees (24)	-	-
B1	Putter (132) Vink (107) Geelgors (39)	Vink (75) Geelgors (28) Houtduif (27)	Putter (344) Vink (295) Geelgors (27)
B2	Vink (50) Houtduif (15) Groenling (11)	Vink (107)	Vink (134) Putter (75) Geelgors (41)
B3	Vink (25) Koolmees (12)	-	-
B4	Kneu/Barmsijs (70) Vink (47) Putter (33)	Vink (459) Sijs (43) Putter (39)	-
F1	Vink (85) Koolmees (17) Pimpelmees (11)	-	-

De gegevens van de drie talrijkste soorten zijn hierna in meer detail weergegeven, zodat inzichtelijk is hoe de aantallen varieerden in ruimte (de percelen) en tijd (de teldata).

Vink

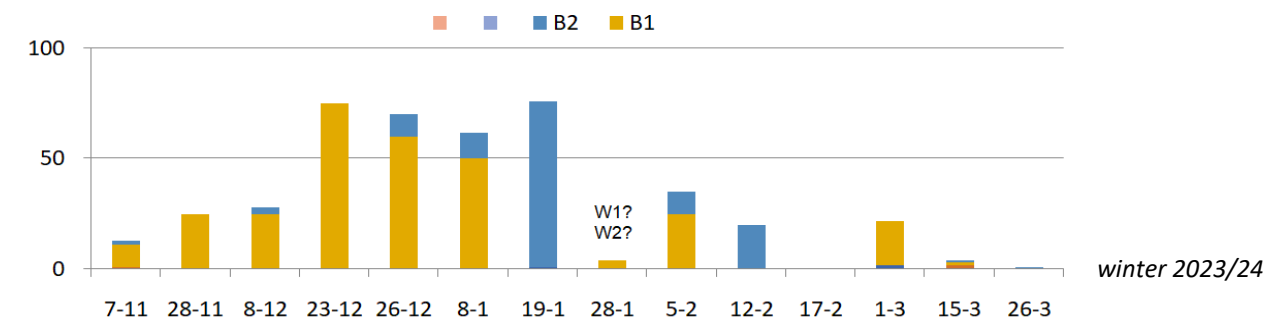
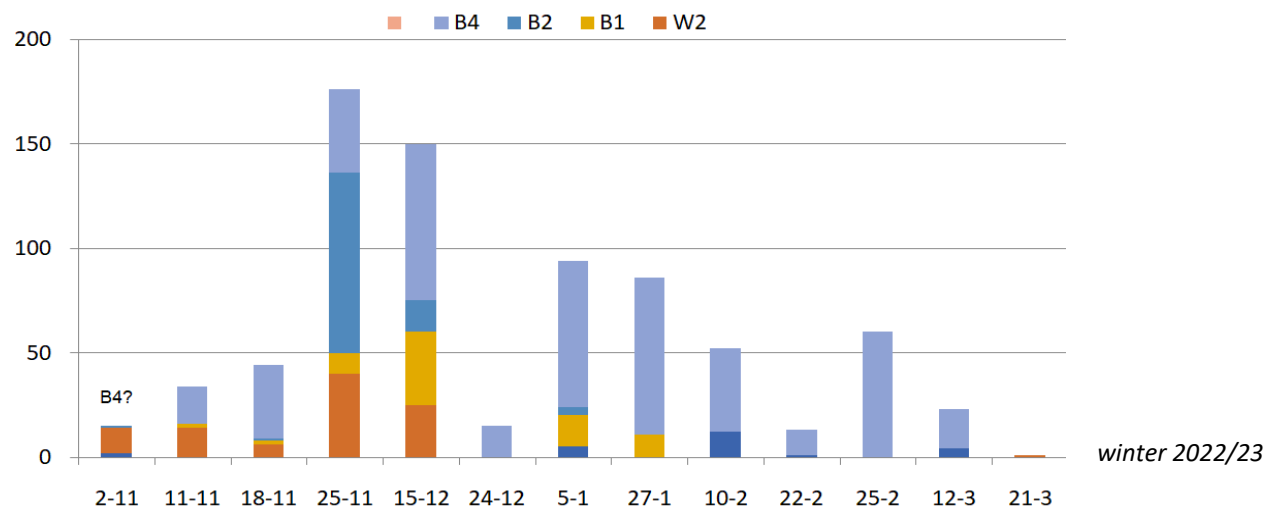
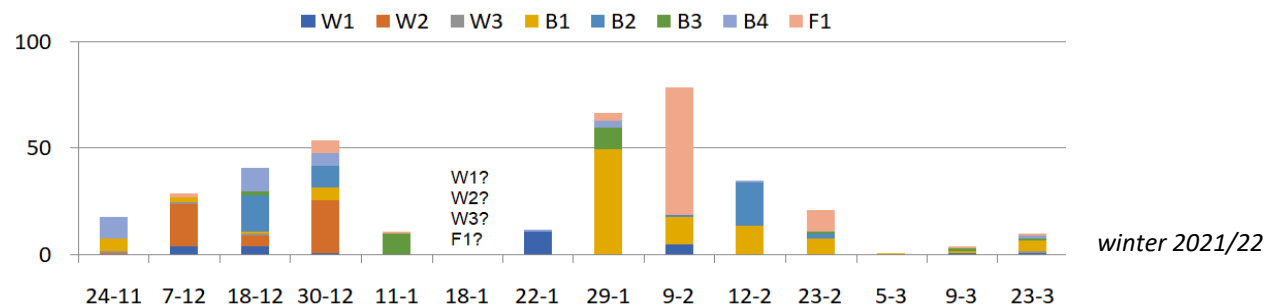
De drie winters laten een patroon zien van toenemende aantallen van november naar december, en afnemende aantallen van januari naar maart. In de winter 2023/23 waren de aantallen met name in november-december beduidend hoger dan in de andere twee winters.

De aantallen per perceel varieerden in de winter 2021/22 sterk per teldatum. In de winter 2022/23 werden op perceel B4 de meeste Vinken gezien. In de winter 2023/24 was perceel B1 het meest in trek, met een uitschieter op perceel B2 op 19 januari.

Vink bij Veldhoven, 10 januari 2024 (TH)

Figuur 4. Geteld aantal Vinken per perceel en teldatum. Boven iedere grafiek staan de percelen vermeld die in de betreffende winter werden geteld. ? = perceel niet geteld op betreffende datum.

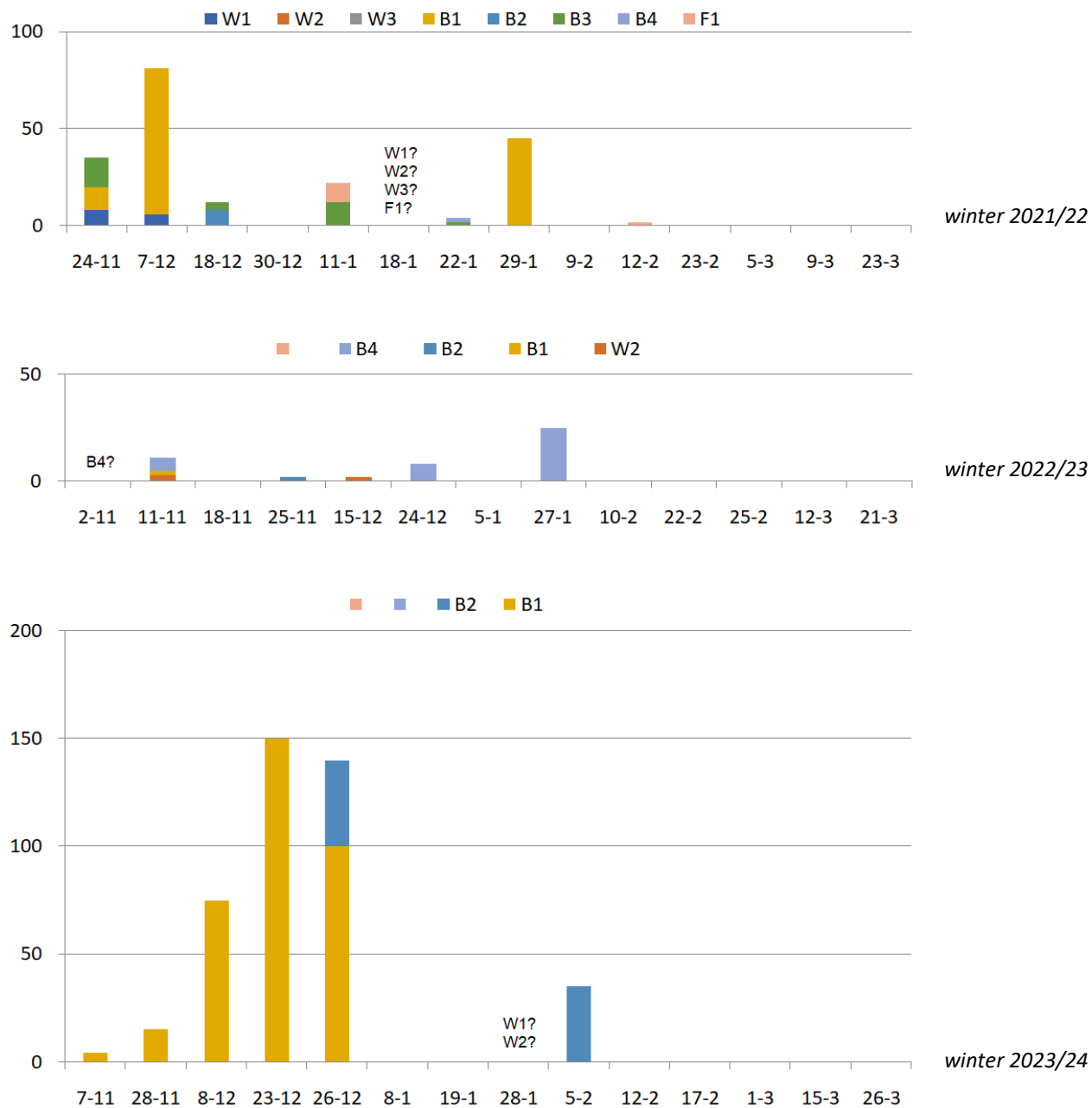
Putter

Er waren grote verschillen tussen de winters, met vooral eind december 2022 veel hogere aantallen dan in de winter 2021/22, 2022/23 en het resterende deel van winter 2023/24. Die hogere aantallen waren vooral te vinden op perceel B1. Verder is het opvallend dat in maanden januari t/m maart vrijwel geen Putters op de vogelakkers aanwezig waren.

Putter bij Hooge Berkt (perceel B1), 4 januari 2024 (Jules Andela)

Figuur 5. Geteld aantal Putters per perceel en teldatum. Boven iedere grafiek staan de percelen vermeld die in de betreffende winter werden geteld. ? = perceel niet geteld op betreffende datum.

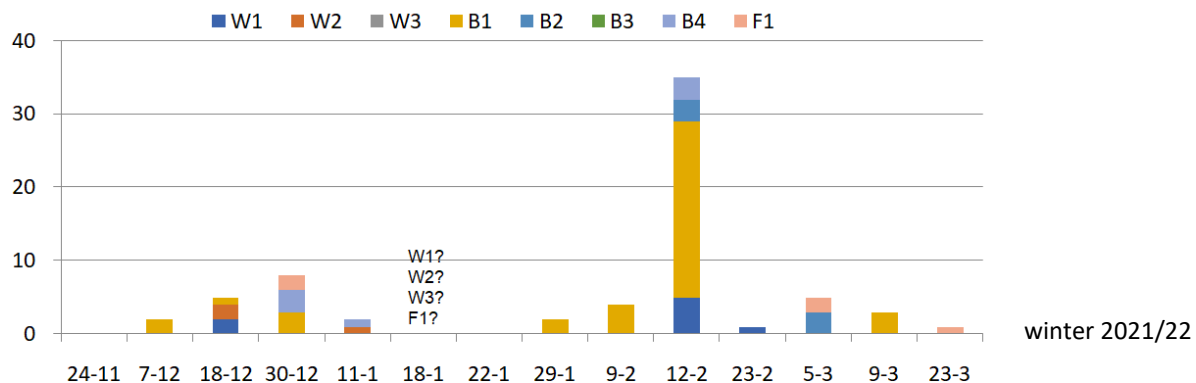
Geelgors

Ook bij deze soort waren er grote verschillen tussen de winters, zowel in patroon als aantallen. In de winter 2021/22 waren de aantallen laag met een uitschieter medio januari die vooral te maken had met een flink aantal Geelgorzen op perceel B1. Ook in de winter 2021/22 en 2022/23 ging het vaak om geringe aantallen, met soms wat grotere aantallen zoals eind november 2021, medio februari 2024 en begin maart 2024.

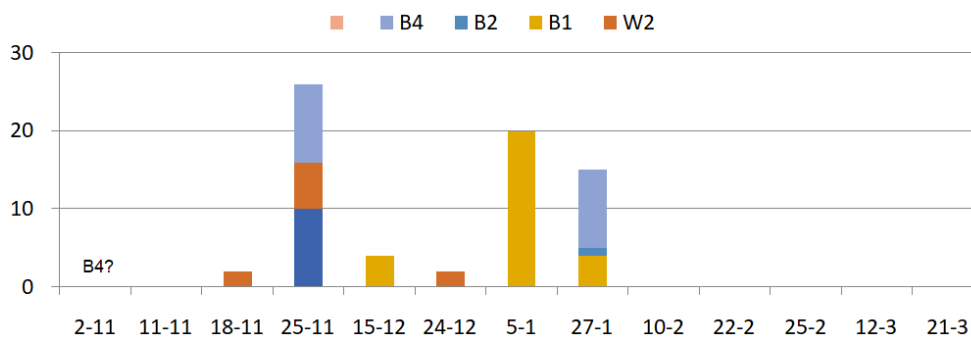

Geelgorzen bij Hooge Berkt (perceel B1), 28 januari 2024 (Jules Andela)

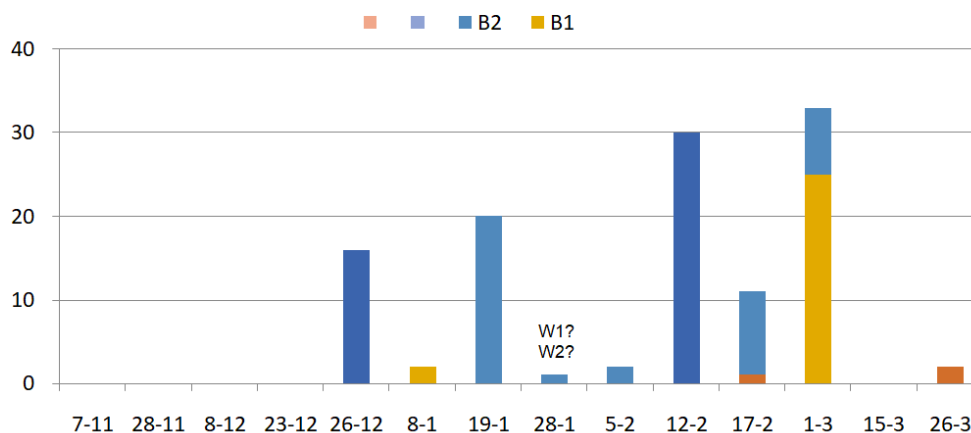
Figuur 6. Geteld aantal Geelgorzen per perceel en teldatum. Boven iedere grafiek staan de percelen vermeld die in de betreffende winter werden geteld. ? = perceel niet geteld op betreffende datum.

winter 2021/22

winter 2022/23

winter 2023/24

Conclusies

In de winter maken honderden tot duizenden vogels gebruik van de vogelakkers in de gemeente Bergeijk. Hoewel er geen referentiegegevens verzameld zijn (bijv. van akkers die agrarisch worden benut) blijkt uit ervaringen van vogelaars in de streek dat de vogelakkers een magneet zijn voor voedselzoekende vogels. In absolute zin maken vooral Vinken, Putters en Geelgorzen van de vogelakkers gebruik. Onder de 37 vogelsoorten die werden aangetroffen waren ook enkele soorten die op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels staan, al waren de aantallen daarvan (logischerwijze) klein.

De gegevens laten een grote dynamiek zien in aantallen soorten en aantallen vogels, zowel in ruimte (de percelen) als tijd (tussen winters en binnen een winter). En dan te bedenken dat de tellingen maar een kleine steekproef zijn in de tijd.

Het is niet bekend in welke mate vogels gebonden zijn aan de vogelakkers: zijn de vogelakkers één van de vele bronnen van voedsel en rust tijdens de winter, of echt van substantieel belang om de winter door te kunnen komen? Ook is niet bekend of het

Keep op een vogelakker bij Casteren, 21 december 2019 (Paul van Pelt)

op de vogelakkers om steeds dezelfde vogels gaat of dat het een komen en gaan is van individuen en groepen.

Wat in ieder geval wel duidelijk is, is dat de vogelakkers in de winter door honderden tot duizenden vogels worden gebruikt. Daarbij is het heel goed mogelijk dat een groot “netwerk” van vogelakkers het belang voor de vogels versterkt, door de vogels als het ware stapstenen aan te bieden die zorgen voor een goed voedselaanbod in ruimte en tijd. Anders gezegd: een geheel (netwerk van vogelakkers) zou wel eens veel meer

kunnen zijn dan de som der delen (de afzonderlijke vogelakkers).

Het is niet bekend in welke mate de vogelakkers in Bergeijk van belang zijn voor *broedende* vogels en voor andere diergroepen zoals insecten en zoogdieren. Het is aan te bevelen om ook hiernaar onderzoek te doen.

We hopen dat de gemeente Bergeijk, samen met andere gemeenten in de streek, de vogelakkers handhaven én liefst uitbreiden tot een netwerk van vogelakkers. ■

Literatuur

- Bureau Van Helvoirt Groenprojecten 2021. Plan van Aanpak Akkervogelpercelen.
- Nunen, H. van 2022. Rapport inventarisatie vogelakkers gemeente Bergeijk tijdens winter 2021-2022. IVN Bergeijk-Eersel.
- Nunen, H. van 2023. Rapport inventarisatie vogelakkers gemeente Bergeijk tijdens winter 2022-2023. IVN Bergeijk-Eersel.
- [Nunen, H. van 2023](#). Inventarisatie vogelakkers gemeente Bergeijk tijdens twee winters. *Blauwe Klauwier* 49(3) 27-33.

